

Vratká hranice národní hrdosti

VZTAH K IDEÁLŮM

„Američany nikdo
nenutí vyvěšovat
zástavy před jejich
domy. Mnozí tak
činí z vnitřního
přesvědčení
a na základě
zkušenosti, která
se dosti blíží ideálu,
za který tvrdě
bojovali,“ píše
Vladislav Šolc.

FOTO: PROFIMEDIA.CZ

Svět se sice ekonomicky
i kulturně globalizuje, ale
důraz na **VLASTENECTVÍ
A NÁRODNÍ HRDOST**
to nezeslabuje. Naopak,
lze pozorovat, že důraz
na „my“, které nás
odděluje od těch druhých
a jiných, je silnou, ba
sílicí kartou. Stačí pohled
do sousedních států,
například na Slovensko.
Autor následujícího eseje,
v USA působící psycholog
a psychoterapeut Vladislav
Šolc, na problém nahlíží
z hlediska své profese.

VZPOMÍNKA NA ZESNULÉHO SPISOVATELE JANA BALABÁNA

„Mluvili jsme o jeho ženě Petře, o jeho mamince i o jeho dětech. O tom, že kvetou forzýtie. Domluvili jsme se, že se uvidíme,“ píše v nekrologu Balabánův přítel, básník a literární historik Petr Hruška. Ten
hovor se uskutečnil dva dny před smrtí Jana Balábana, jenž bude pohřben dnes.

strany 42 a 43

CO ČÍST

Výjimečně zmenšený rozsah Kavárny nabízí na jiném místě než obvykle tipy na tři knihy a jeden kulturní časopis. strana 42

Křehkost vlastenectví

Návrh vlasteneckého zákona, který je ve hře na Slovensku, vede k úvaze o historickém **KOMPLEXU NÁRODA** a k psychologické interpretaci motivace politiků nejen z nacionalistického křídla.

VLADISLAV ŠOLC

Po bouřlivých veřejných debatách na téma takzvaného vlasteneckého zákona se slovenský prezident Gašparovič rozhodl zákon nepodepsat. Zákon schválený parlamentem na konci února 2010 nařizoval veřejným institucím, jako jsou školy, vláda či zastupitelstva, aby v nich na začátku pracovního týdne zazněla hymna. Školy by též měly za povinnost pověsit v místnostech určených k výuce státní znak, preambuli slovenské ústavy a text státní hymny.

Zákon předložila Slovenská národní strana (SNS) v čele s předsedou Jánem Slotou a předsedou poslaneckého klubu SNS Rafealem Rafajem. Dle nich měl zákon podpořit zvýšení národní hrdosti a upevnit lásku k vlasti. První místopředsdkyně SNS Anna Belousovová hovořila o pozitivním vlasteneckém citu, který má u Slováků zmíněný zákon rozvíjet.

Amerika, náš vzor

Podle Sloty se SNS inspirovala v USA. Z Ameriky by se tak na Slovensko přenesl i duch konfliktu, který je nutně spojen s konceptem vlastenectví a národní hrdosti. V otázce vlastenectví totiž nejde o jednoduchý problém pozitivního citu k vlasti, nýbrž o komplikovanou emoci, která se za jistých okolností může rychle změnit v negativní a destruktivní afekt. Záleží na tom, co je pravým cílem vlastenectví: zda (nedosažitelný) ideál, který slouží coby předloha k vývoji státu a národa, nebo konkrétní stav.

Mezi vlastenectvím a nacionalismem tudíž neexistuje žádná

pevná hranice. V nedávných dějinách USA, konkrétně po 11. září 2001, provázel snahu jednou a provždy tuto hranici pevně určit boj společenských skupin, které se vzájemně obviňovaly z nedostatku vlastenectví. Slotův návrh zákona má ambici rozpoutat podobně kontroverzní debatu i na Slovensku.

Mystické účastenství

Vlastenectví je výrazem emocionální vazby na vlast. Projevuje se láskou, oddaností, hrdostí, snahou o pozdvižení, ale i ochotou obětovat se ve prospěch vlasti. Vlastenectví se však může projevit také pocitem zlosti, studu a méněcennosti, když objekt, k němuž se vztahuje, morálně selže.

Hlubinně psychologickou podstatou této vazby je identifikace. Jejím prostřednictvím se jedinec se svým okolím, s jeho sociálním i materiálním aspektem, cítí spjat, aniž dokáže jasně rozlišit vlastní já od okolního světa. Jelikož si toho člověk není vědom, mluvíme o nevědomé identifikaci. Francouzský filozof a sociolog Lucien Lévy-Bruhl (1857–1939) razil pojem mystického účastenství (participation mystique) – nazval tak původní stav, z něhož se psychické „pole“ jedince v průběhu evoluce teprve diferencovalo. Identifikace zajišťovala soudržnost sociálních jednotek – rodiny, klanů apod. Můžeme proto říci, že v těchto celcích bylo „obsaženo“ i psychické já každého člena. Ta vazba zahrnovala veškeré okolí včetně půdy, lesů, jezer či hor – a proto veškeré city mohly být prožívány pouze prostřednictvím objektivní přírody.

My a oni

Slovo vlastenectví (patriotismus) má kořen v řeckém patre nebo latinském patris, tedy slovu otec. Odtud patria terra, „země otce“ (otcovlast). Národní identita je často vymezena „zemí“, krajinou. (V češtině „vlast“ – vlastnit [půdu]). Rozsah psychologické důležitosti může ilustrovat pokračující spor o „území“ Palestinců a Izraelců. I na Slovensku je za úzkostí, kterou šíří SNS, potenciální územní třenic. Naproti tomu mateřský princip neboli archetyp se nevymezuje „zemí“, protože odpovídá absolutní identifikaci (nerozlišitelnosti) a absolutnímu „zahrnutí“.

S vývojem vědomí nebo-li s postupným rozvolňováním

identifikace nastala potřeba rozdělení a diferenciaci. Tím vlastně začíná psychická dualita: rozdělení na my a oni, tedy na subjekt a objekt. Otcovský archetyp je tak odpovědný za vznik této duality a za zvýraznění hranic, které ji definují. Vlastenectví se vynořuje na pomezí identifikace s tím, co je „jako já“, a s tím, co je „odlišné“, to jest tím, co už do subjektu nelze zahrnout.

Skrze symboly, jako jsou znak, erb, vlajka a hymna, se „hranice“ vlasti vymezují, čímž se upevňuje integrita celku. Tyto symboly vyjadřují jednotu národa, sehrávají proto důležitou úlohu v časech, kdy je tato jednota ohrožena – tedy v době války, revoluce nebo při podmanění území a národa.

Národ může existovat pouze skrze jedinečné struktury, jako je jazyk, kultura, tradice, zákony a podobně. Tyto struktury zakotvují sociální standardy, a tím umožňují zachování jedinečnosti i při individualitě každého člověka. Zachování individuálních rozdílů a vědomého kritického odstupu je nutnou podmínkou „zdravého vlastenectví“.

Nutný konflikt

Vývoj a zušlechťení ideálu se odehrává pouze skrze jedince schopné přinést něco nového, a tudíž jiného. Přespřílišná identifikace vede k uniformitě a stagnaci. Vlastenec se proto snaží, aby jeho cit vedl k přiblížení se ideálu. Ideál, který mu leží na srdci, je totiž důvodem, pro nějž se snaží změnit to, co považuje za nedokonalé. Pravý vlastenec bude kritizovat i vlastní národ a vlast, když se vlast odchýlí od ideálu, který si sama stanovila. Vlastenec zaslepený vlastní identifikací se této kritice bojí, protože se tajně domnívá, že by se ztrátou identifikace ztratil i vlastní identitu. Regrese do davové psychologie je neustálou hrozbou. Švýcarský psycholog Carl Gustav Jung (1875–1961) podotýkal, že šanci ubránit se mase má pouze ten, kdo je vnitřně organizován alespoň do té míry, nakolik je organizovaná masa samotná.

Můžeme říci, že vlastenectví se liší od nacionalismu mírou identifikace, tedy mírou obsahu nevědomí. Vlastenectví je vedeno morálním vztahem, kdežto nacionalismus iracionálním afektem. Čistě oddělení těchto dvou jevů neexistuje z ryze lidských důvodů.

Proto každá otázka vlastenectví v sobě obsahuje konflikt neboli etický paradox, jak jej nazval skotský filozof Alasdair MacIntyre (nar. 1929): Je to stále má vlast, můj národ, má kultura, které jsou na prvním místě a těší se mé zvláštní pozornosti.

Jinými slovy: národně cítící jedinec nemůže být nikdy nestranný. V jeho altruistickém postoji je obsažena selektivita. Nemůže milovat svou vlast „odosobně“, nezávisle na svých zájmech, citech a sociální pozici. V opačném – neboli v ideálním – případě by člověk dokázal milovat jakoukoli vlast, nejen tu svou, s tím by však pominul i důvod pro jeho vlastenectví. Tento fakt dělá z vlastenectví etický problém. Skutečný ideál totiž musí poskytovat morální maximum každému, nejen někomu. A tento paradox, který má, jak vidíme, psychologické kořeny,

FOTO: ROBERT ZLATOHLÁVEK, MF DNES

způsobuje, že v každém vlastenci je potenciální nacionalista. A naopak. V konfliktu mezi národy je pak nutným pravidlem, že „my jsme vlastenci, kdežto oni nacionalisti“.

Ztratit rozumnou perspektivu je poměrně jednoduché, protože žádná lidská bytost nedokáže – a nemůže – být nezájmatá. Jak praví staré rčení: láska je slepá.

Stínová tvář

Když místopředsdkyně SNS Anna Belousovová mluví o vlastenectví, myslí je jako pozitivní cit. Jenže z psychologického aspektu pozitivní samo o sobě neexistuje. Vše je otázkou vztahu vůči něčemu jinému neboli kontextu vztažených veličin. A vše má svou

odvrácenou tvář. Tato druhá polovina se psychologicky nazývá stínová. Kupříkladu přehnaná láska matky může bránit dítěti ve vývoji a vést u něj k úzkosti.

Stinnou stránkou vlastenectví je nacionalismus. V lásce k sobě

Vlast, půda, strach

I na Slovensku je za úzkostí, kterou šíří Slovenská národní strana, potenciální územní třenic

samému se utužuje naše nenávisť vůči jinému. Čím větší je identifikace, tím menší je prostor pro individualitu. Totalitární státy takto využívají vlastenectví jako prostředek k ovládnutí mas. Toho si vědom už řecký filozof Sokrates (469–399 před Kr.), který učil, že vlastenectví neznamená souhlas se vším, co vlast a potažmo vlada

části Slovenska je spíše fantazií než reálnou hrozbou; o podmanění Slovenska Maďary ani nemluví.

Míra identifikace SNS je živena tím, co nazýváme kulturní komplex. Ten je důvodem, proč má tzv. maďarská karta na Slovensku nemalou sílu. Používal ji Mečiar, Slota, používá ji i Robert Fico. Apel na bolestivé období slovenských dějin je však levnou kartou. Jak „maďarská karta“, tak vlastenecký zákon postrádá snahu o konstruktivní, vědomé řešení. Účinek je tudíž nezdravě emocionální, hrozba identifikace příliš vysoká, svou silou přímo úměrná nevědomému dějinnému traumatu. Povinným předkládáním symbolů Slovinci nebudou milovat svou vlast více, i když se snad více ideologicky mohou spojit „proti“ někomu. Hledání kulturně-historické integrity je nesmírně důležité pro národní rozkvět. Pokud však bude živeno bolestivé nezpracované traumatu, bude se odehrávat nacionalistickými prostředky. SNS této upřímné snahy Slovinců neuznává, a místo hledání vědomých řešení pouze rozdmýchává tlející uhlíky dávného konfliktu.

Předseda strany Ján Slota je známý xenofobními postoji vůči národním menšinám, homosexuálům a ženám. Svými skutky ideál vlastence necítí: na jednání parlamentu nejednou dorazil podnapilý, odmítá prokázat původ svého majetku a novináři, kteří svou práci naplňují ducha sokratovské kritiky, opovrhne. Přitom nejlepším návodem na evokování skutečného vlastenectví je sám být morálním vzorem. Fungující právní stát je zdravou živnou půdou pro rozvoj hrdosti. Jistě mnohem zásadnější než ranní poslouchání hymny.

Američany nikdo nenutí vyvěšovat zástavy před jejich domy. Mnozí tak činí z vnitřního přesvědčení a na základě zkušenosti, která se dosti blíží ideálu, za který tvrdě bojovali. Ale na Slovensku? Je těžké být vlastencem, a přitom mít pocit, že korupce je neotřesitelná. Je těžké naplňovat ideál, když veškerá snaha naráží na zkorumpované soudnictví a machinace se státními zakázkami. Naskýtá se vysvětlení, že vlastenectví založené na vzdávání úcty symbolům, které nevytyčují budování ideálu, ale pouze navozují identifikaci s masou, je spíše zástěrka sloužící ke krytí zneužívání moci. ■

VLIVNÝ XENOFOB Neimigraci z neevropských zemí, ano trestu smrti, plynové komory jako pouhý detail v 2. světové válce. To jsou některé z postav zakladatele francouzské Front national (Národní fronty) Jeana-Marie Le Pena; na scéně partaj působí od roku 1972, snímek je z loňského června.

FOTO: PROFIMEDIA.CZ

Věřím tomu

Nekrolog za spisovatelem Janem Balabánem

PETR HRUŠKA

Je už trochu móda říkat, že současná česká literatura je v krizi. Že je to pustina, kterou čtenáři jen bezúčelně projíždějí, aniž by se mohli něčeho pořádného zachytit. Že chybí velké příběhy, osobitý jazyk, přesné vidění a vnitřní důvod sdělení. Že chybí otřásající i povznášející prožitek z četby. Vždycky, když jsem uslyšel tyhle výstřely, stačilo vzpomenout si na jedno jediné jméno, aby se z toho všeho staly jen ty efektní rachejtla. To jméno znělo a zní: Jan Balabán.

texty vždycky z rukopisu, neboť naše přátelství bylo vzájemně prověřováno a stvrzováno také nad čerstvě popsanými stránkami. Škrtili jsme si v nich. Nedal jsem z ruky jedinou báseň, Honza neodevzdal jedinou povídku, dokud jsme nad textem společně nekývli. Takhle jsem s nikým nikdy nebyl... a už asi nebudu.

Způsob jeho psaní byl neuvěřitelně působivý, aniž jakkoli podlézáv. Už v první, ještě nezrálé sbírce povídek Středověk z roku 1995 je jasné,

SPOLU

Autor nekrologu Petr Hruška (vlevo) a Jan Balabán
FOTO: ROMAN POLÁŠEK

že najednou někdo mluví vážným a pevným hlasem o vážných a křehkých věcech. Vznáší se tu kromobyčejný nárok na lidský život, permanentně ohrožený všelikou slevou a bezohledností. Je to opravdový soucit místo literátského sentimentu, s nímž psal o lidech, kteří se ocitají na samém okraji všeobecného zájmu a v samém středu své životní tíhy. Následující knihy Boží lano, Prázdniny, Černý beran a další to všechno stvrzovaly. Vyrážely dech svou opravdovostí. Tím přesným viděním a neméně přesnou formulací. Myslím, že v té závaznosti a vážnosti jeho slov bylo nějak důležité přítomno celoživotní lékařské povolání jeho otce i tradice protestantského kazatelství jeho předků. Ano, jsou to ostré, neuhýbavé vedené diagnózy stavu – a skromná, nevšední naděje.

Texty Jana Balabána jsou krásné tím, jak musí být. Čtu a cítím, že tady se nic nezkouší, tady se neodpočívá, tady se nedělá dojem. Možná je v krizi literatura jako šustivý provoz, obecně známé snobství, styl. Ale tomu

byl Balabán dobře vzdálen. Jeho psaní nebylo dobýváním pozornosti, ale obýváním určité lidské možnosti.

Žádná pohodička s Honzou nikdy nebyla. Přinášel se sebou rozjitřenou pozornost a namáhavé soustředění, aby se dobře rozpoznal šunt a klam. Biblismus komunismu, rozjívěná pitomost konzumní zábavy. Nesmyslné zacházení s městem i s krajinou.

JAN BALABÁN V červenci 2006
FOTO: JAROSLAV OŽANA, MF DNES

**ČERVENEC
JANU BALABÁNOVI**

U okna noční ložnice jako u okna vlaku jenomže venku pořád stojí tma stromu za zády hledí zvířata na dětském pyžamu (Ze sbírky Měsíce, 1998)

Ale taky tu byl střeh, aby snad nezapadla nenápadná velikost okamžiku, detailu, něčeho, co se lidem stává, když jsou sami sebou. Neměl portfolio, projekt, vizitku, literárního agenta. Jen těžkopádně a málokdy mačkal do mobilu. „Co se nedotýká našeho srdce, nemá cenu, ale našeho srdce se může dotknout skoro všechno, Honza.“

V pátek minulý týden Jan Balabán odešel z tohoto světa. Dva dny předtím jsem s ním

hovořil naposledy, seděli jsme v Ostravě na náměstí. Mluvili jsme o všem, neboť u něj vždyjaksi samozřejmě o vše šlo. Ne

Pohřeb Jana Balabána

Koná se v pátek 30. dubna od 15 hodin v evangelickém kostele v Ostravě

o vše možné, ale o vše drahé, čeho člověk zase nemá tak moc. Mluvili jsme o definitivně posledním společném čtení

rukopisu jeho knihy Zeptej se otce, na kterou čeká brněnské nakladatelství Host. O tom, že skutečné knihy, aťsi to zní jakkoliv pateticky, se píše krví. Mluvili jsme o jeho ženě Petře, o jeho mamince i o jeho dětech. O tom, že kvetou forsytie. Domluvili jsme se, že se uvidíme. Nepamatuji si přesně, v jakém pořadí jsme o tom všem hovořili. Pamatuji si jenom jeho poslední větu.

Zněla: Věřím tomu. ■

V O autorovi nekrologu**Petr Hruška**

Básek a literární historik
Narodil se 7. června 1964 v Ostravě, kde nejprve absolvoval gymnázium (1983), vystudoval Vysokou školu baňskou (1987) a českou literaturu a literární vědu na FF Ostravské univerzity v Ostravě (1994). Jako odborný pracovník je zaměstnán v Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR. Žije v Ostravě.

Prispěl do samizdatového sborníku Eliáš v zahrádkách (1987), od počátku 90. let publikuje poezii, literární kritiku a literárněhistorické stati. Jako básník debutoval sbírkou Obyvací nepokoje (1995). Následovaly sbírky Měsíce (1998), Vždycky se ty dveře zavíraly (2002), Auto vjíždějí do lodí (2007). V roce 2004 vydal brněnský Host souborné vydání jeho dosavadního díla pod titulem Zelený svetr (včetně souboru básnických próz Odstavce).

S Janem Balabánem Petr Hruška založil časopisy Landek (1995–1998) a Obrácená strana měsíce (vychází od roku 2003), společně také vystupovali v kabaretech Jiřího Surůvky.

Zdroj: Slovník české literatury po roce 1945

Co se nabízí ke čtení

vybírá:

Josef Chuchma
redaktor
MF DNES

FILOZOFIE

MARTIN COHEN

Filozofické příběhy

„Netradiční dějiny filozofie, které ukazují její představitele v málo známých situacích a utajených příbězích.“ stojí v podtitulu. Kniha obsahuje třicet příběhů. Každý představuje osobnost vybraného filozofa i myšlenkový směr, který reprezentuje.

K tomu citace z děl a také ilustrace.

Ilustroval Raúl Gonzáles III. Přeložila Zuzana Gabajová, Academia, Praha 2010, 328 stran, cena 330 korun.

TEOLOGIE

MARTIN C. PUTNA

Obrazy z kulturních dějin americké religiozity

Literární historik M. C. Putna (1968) zúročuje zde své Fulbright-Masarykovostipendium. Publikace ve třidvaceti „obrazech“ stručně a chronologicky představuje tamější náboženské a duchovní směry od puritánů (rok 1620) přes (například) anglikány a episkopály až k teleevangelistům (1979).

Vyšehrad, Praha 2010, 336 stran, cena 298 korun.

LITERÁRNÍ HISTORIE A VĚDA

VÁCLAV VANĚK

Disharmonie

Svazek studií bohemisty z pražské FF UK Václava Vaňka (1963) nese podtitul Příroda – společnost – literatura. Věnuje se dílům a tématům české literatury 19. a 20. století, například románu K. Světlé Kříž u potoka, obrazům konce světa v české próze dvacátých let 20. století, tři studie autor věnuje dílu E. Hostovského.

Dauphin Daniela Podhradského, Praha 2009 (fakticky 2010), 376 stran, cena 438 korun.

ČASOPIS**Prostor č. 85**

Kreativní přístupy k současné krizi zní ústřední téma této společensko-kulturní revue. Redakce pojmá nynější stav jako krizi duchovní a hledá myšlenkové zdroje, které poskytnou ucelený pohled. Z řady příspěvků je evidentní, že obzvláštní naději k nové ucelenosti redakci poskytují autoři a trendy spojené s astrologií.

Vydává Sdružení pro vydávání revue Prostor, Praha, 152 stran, cena 160 korun, v digi podobě 100 korun.

